

Islamska banker

tar ansvar för fattiga låntagare

Muhammed Alam har studerat islamska banker i Bangladesh. FOTO: ULRIKA OREDESSON.

Ger lån från islamska banker bättre utvecklingsmöjligheter än konventionella banker?

Ja, åtminstone om du är småföretagare i Bangladesh, anser Muhammed Alam som nyligen disputerat i ämnet vid Företagsekonomiska institutionen i Lund.

Den mest omtalade skillnaden mellan västerländska banker och en bank som drivs enligt islamska principer är användningen av ränta. Eftersom många muslimer anser att ränta är förbjudet enligt Koranen började man på 70-talet starta banker med islam som rättesnöre.

Bankkunden gör egentligen inga vinster när han eller hon finansierar sina lån i en islamsk bank jämfört med en västerländsk bank. Visserligen tar inte banken ut några räntor, men de administrativa avgifterna är desto högre. Slutnotan blir ungefär densamma.

– Skillnaden ligger på det ideologiska planet, säger Muhammed Alam, som dock anser att det finns andra orsaker till varför islamska banker är att föredra i ett fattigt muslimskt land som Bangladesh.

Genom att intervjua ett stort antal småföretagare på landsbygden har han jämfört låntagarnas erfarenheter från islamska banker, privata långivare, korporativa banker och konventionella västerländska banker.

Ovana vid pengar

– Bangladesh är ett fattigt land och många människor har svårt att handskas med pengar, säger Muhammed Alam.

Därför är det viktigt att banken tar ett socialt ansvar och det menar han att de islamska bankerna gör i högre utsträckning än övriga finansierare i hans studie.

Muhammed Alam har särskilt studerat småföretagare eftersom dessa spelar en viktig roll när det gäller landets tillväxt. Dåliga finansieringsmöjligheter i kombination med bristande infrastruktur och svaga institutioner är de största stöttestenarna på vägen mot ett blomstrande näringsliv.

Så här kan det gå till när en bondkvinna från Bangladesh vänder sig till en islamsk bank för att exempelvis starta en äggfarm:

Kvinnan ber banken om ett lån. Banken uppmanar henne att bilda en grupp tillsammans med andra bybor som också vill låna pengar till sina småföretag. På detta vis skapas nätverk. Byborna knyter kontakter med varandra och, med bankens hjälp, även med andra småföretagare runt om i området. Under tio veckor uppmanas alla i gruppen att veckospara på banken. Byborna får besök av banktjänstemän som kommer med goda råd och utbildning i eget företagande.

Banken köper hönsen

– När småföretagarna sedan väl får sina lån är det aldrig fråga om kontanter, berättar Muhammed Alam. Istället är det banken som köper in värphöner till kvinnan som vill starta en äggfarm. För att även banken ska gå med vinst säljer den sedan värphönorna till kvinnan till ett pris som är ungefär 15 procent högre än det ursprungliga. Värphönorna betalas i fasta kvoter som hon och banken har kommit överens om i förskott.

Genom denna noggranna kontroll vill banken minska risken att lånen slarvas bort och kvinnan står utan både ägg och pengar.

– Dessutom har det en positiv inverkan på småföretagarnas sparande att man innan ett lån beviljas redan måste ha sparat en viss summa, säger Muhammed Alam.

Muhammed Alam har även intervjuat medelstora företagare inom salt-, möbel- och fiskenäringen. Dessa företag lånar pengar från islamska banker på samma villkor som småföretagarna. Enda skillnaden är att de inte behöver bilda en grupp innan ett lån beviljas.

Islamska banker bedriver inte bara bankverksamhet enligt Koranen. De ser också som sin uppgift att korrigerera feltolkningar av islam inom den folkliga religionsuppfattningen.

– I Bangladesh är det vanligt att brudens föräldrar får betala stora summor i hemgift till brud-

”När småföretagarna väl får sina lån är det aldrig fråga om kontanter.”

gummens familj, berättar Muhammed Alam. För att ha råd med detta skuldsätter sig många familjer hos privata långgivare med skyhöga räntor.

– De islamska bankerna kan inte bara vägra ge lån till den här typen av utgifter utan också fungera som ett religiöst rättesnöre och förklara för vilseledda muslimer att hemgift inte är påbjuden av islam.

Islamska banker har bara funnits i Bangladesh sedan 1983 och Muhammed Alam menar att de fortfarande lider av vissa barnsjukdomar.

– Ett problem är att bankerna inte ger långsiktiga lån till småföretagare, säger han. Företagen hinner knappt komma igång förrän det är dags att betala tillbaka lånen.

Dessutom menar han att banken, som utger sig för att ta ett socioekonomiskt ansvar, också borde dela eventuella förluster, vilket de alltså inte gör. Inom islamskt bankväsende finns finansieringsformer som föreskriver att bank och kund delar på vinster och förluster, men denna typ av lån ges sällan i Bangladesh, vilket Muhammed Alam ställer sig kritisk till.

Inte bara för muslimer

Att småföretagarens frihet begränsas genom mycket kontroll och lån i natura istället för kontanter ser han som ett nödvändigt ont i ett fattigt land med lågutbildad befolkning.

– Många människor tror att islamska banker endast riktar sig till muslimer, säger Muhammed Alam. Så är det inte. De kan fungera som andra konventionella banker på penningmarknaden och användas även av ickemuslimer.

Men islamska banker är inte ensamma om att vara socialt ansvarstagande. I sin fortsatta forskning vill Muhammed Alam studera ickereligiösa banker som liksom islamska banker karakteriseras av att de kombinerar bankverksamhet med stödverksamhet i fattiga delar av världen.

ULRIKA OREDSSON

FAKTA Att förränta eller inte förränta

Det råder oenighet om huruvida Koranen förbjuder ränta eller inte. Enligt en konservativ tolkning, som har vunnit terräng under senare delen av 1900-talet, är varje form av ränta förbjuden. I ett islamskt ekonomiskt system har de sociala och moraliska aspekterna en framträdande roll. Både låntagaren och långgivaren ska utsättas för finansiella risker. Det anses orättvist att kräva en låntagare på ränta oavsett om kapitalet har förräntat sig eller inte.

Moderata muslimer däremot skiljer mellan ränta och ocker och anser att västerländska banker är förenliga med Islam så länge räntesatsen inte överstiger en viss nivå.

En del muslimer motsätter sig islamska banker eftersom man anser att de i islams namn utnyttjar religiösa småsparare.

Källa: Nationalencyklopedin

Kvinnor i en by längs floden Bramaputra i Bangladesh. I fattiga miljöer som denna är man inte van vid att handskas med pengar. Därför är det viktigt att banken tar ett socialt ansvar, och det menar Muhammed Alam att de islamska bankerna gör. FOTO: DAVID DAHMÉN/PRESSSENS BILD.